Gautreks saga

1. Gisting Gauta konungs

Þar hefjum vér eina kátliga frásögn af einum konungi, þeim er Gauti hét; hann var vitr maðr ok vel stilltr, mildr ok máldjarfr. Hann réð fyrir Vestra-Gautlandi. Þat liggr milli Noregs ok Svíþjóðar fyrir austan Kjölu alla, ok skilr Gautelfr milli Upplanda ok Gautlands. Þar eru stórar merkr ok illt yfirferðar, þá er þelalaust er. Þessi konungr, er fyrr nefndum vér, fór oftliga með hauka sína ok hunda á mörkina, því at hann var inn mesti veiðimaðr, ok þótti honum þat in mesta skemmtan.

Í þann tíma var víða byggt, þar sem miklir skógar váru umhverfis, því at margir menn ruddu mörkina, þar sem fjarlæg var almannabyggð, ok gerðu sér þar alhýsi sumir, þeir sem flýit höfðu af almannaveg fyrir nokkur sín ranglig tiltæki. Sumir flýðu fyrir ljóðæsku eða nokkur ævintýr ok þóttust þá síðr spottaðir eða hæddir verða, ef þeir væri fjarri annarra manna athlátri, ok lifðu svá út allan sinn aldr, at þeir fundu enga aðra menn en þá, sem hjá þeim váru. Þeir hofðu ok margir leitat sér staðar langt frá almannaveg, ok kómu því engir menn þá heim at sækja, utan þat varð stundum, at villtust á

mökum, at menn hrötuðu þá til þeira heimkynna, þótt menn vildu þar gjarna aldri komit hafa.

Þessi konungr Gauti, er fyrr nefndum vér, var farinn við sinni hirð at veiða dýr á mörkinni með sínum inum bestum veiðihundum. Konungrinn gat at líta einn fagran hjört, ok þetta sama dýr vill hann gjarna veiða ok slær lausum sínum veiðihundum ok eltir þetta sama dýr með svá miklu kappi, meðan dagrinn vannst til nætr. Hann var nú einn sinna manna ok var kominn svá langt á mörkina, at hann vissi, at hann mátti eigi komast til sinna manna sakir náttmyrkrs ok langrar leiðar, er hann hafði farit allan daginn; þat ok með, at hann hafði skotit þetta dýr með spjóti sínu, ok stóð þat fast í sárinu, en konungr vildi þat með engu móti láta, ef hann mætti ná, ok þótti skömm, ef hann næði eigi vápni sínu. Hér hafði hann á lagt svá mikit kapp, at hann hafði af sér kastat öllum klæðum nema línklæðum; berfættr var hann ok hafði enga skúa, ok hafði víða rifit hans leggi ok iljar bæði grjót ok skógrinn. Ekki náir hann dýrinu. Tekr nú at myrkva af nótt, svá at aldri veit hann, hvert hann stefnir, nemr nú stað ok hlýðir til, ef hann heyrði til nokkurs, ok litla stund hefir hann stað numit, áðr hann heyrir hundsgá, ok þangat gengr hann, sem hann heyrir hundinn geyja, því at honum þótti þar helst manna ván.

Því næst sér konungr húsabæ lítinn. Þat sá hann, at maðr stóð úti ok helt á viðaröxi. Þegar hann sér, at konungr stefnir til bæjar, hleypr hann at ok drepr hundinn ok mælti: „Eigi skaltu oftar vísa gestum á garð várn, því at þat sé ek gerla, at sjá maðr er svá mikill vexti, at

hann mun upp eta alla eigu bónda, ef hann kemr hér innan veggja. Skal þat ok aldri verða, ef ek má ráða."

Konungr heyrði orð hans ok brosti at; hugsar hann þat með sér, at hann var lítt við búinn úti at liggja, en þótti eigi vísar viðtökur, ef hann biði þess, er honum væri inn boðit, gengr nú djarfliga at dyrunum. Hinn ferr fyrir dyrnar ok vill hann eigi inn láta. Konungr lætr hann kenna aflsmunar ok gengr ór dyrum þann, er fyrir stóð. Konungr gekk til stofu. Þar váru fyrir fjórir karlar ok fjórar konur. Ekki var þar heilsat Gauta konungi; þó sest hann niðr.

Sá tók til orða, er honum sýndist bóndaligastr, ok mælti: „Hví léstu þenna mann hér inn koma?"

Þrællinn svaraði, sá er í dyrunum hafði staðit: „Þessi maðr var svá sterkr, at ek hafða ekki afl við honum."

„Ok hvat gerðir þú, þá er hundrinn gó?"

Þrællinn svaraði: „Ek drap hundinn, því at ek vilda eigi, at hann vísaði fleirum slíkum gaurum at garði sem mér líst þessi maðr vera."

Bóndi mælti: „Dyggr þræll ertu, ok má eigi þér um kenna, þó at þessir ófimligleikar hafi orðit, ok er vandlaunat þér þín umsjá, ok vil ek á morgin gefa þér verðkaup, ok skaltu þá með mér fara."

Hús váru þar vel búin ok menn vænir ok hæfiliga miklir. Þat fann konungr, at þeir óttuðust hann. Bóndi lét setja borð, ok var matr á borinn. Ok er konungr sér, at honum mun ekki boðinn matr, stígr hann undir borð hjá bónda, tekr til matar ok snæðir djarfliga. Ok er bóndi sér þetta, hættir hann at matast ok dregr hattinn fyrir augu

sér. Hvárugir tala hér við aðra, ok er konungr var mettr, lyftir bóndi upp hetti sínum ok báð bera diska af borði, – „því at nú mun eigi mat at varðveita.“ Síðan fór fólk at sofa.

Konungr lagðist ok til svefns. Ok er hann hafði litla hríð legit, þá kom kona til hans ok mælti: „Mun eigi ráðligt, at þú þiggir beina at mér?“

Konungr svarar: „Þetta horfir vænliga, er þú vilt tala við mik, því at hér eru dauflig hýbýli.“

„Eigi þarftu þat at undra, því at vér höfum aldri gest átt á ævi várri, ok þess get ek, at þú sér bónda engi aufúsugestr.“

Konungr mælti: „Vel mætti ek launa bónda fyrir allan þann kostnað, er hann hefir fyrir mér haft, þá er ek kem til míns heimilis.“

Hún svaraði: „Til meira get ek mun um draga en vér fáim sæmd af þér í móti þessu tilfelli.“

Konungr mælti: „Ek bið, at þú gerir mér kunnigt, hversu fólk yðvart heitir.“

Hún svarar: „Faðir minn heitir Skafnörtungr. Því hefir hann þat nafn, at hann er svá glöggr um kost sinn, at hann má eigi sjá, at þverri hvárki matr né annat, þat er hann á. Móðir mín heitir Tötra. Því hefir hún þat nafn, at hún vill aldri önnur klæði hafa en þat, sem áðr er slitit ok at spjörum orðit, ok þykkir henni þat mikil hagspeki.“

Konungr spurði: „Hvat heita bræðr þínir?“

Hún svaraði: „Einn heitir Fjölmóðr, annarr heitir Imsigull, þriðji Gillingr.“

Konungr mælti: „Hvat heitir þú eða systr þínar?“

Hún svaraði: „Ek heiti Snotra. Hefi ek því þat nafn, at ek þótta vísust allra vár. Systur mínar heita Hjötra ok Fjötra. Hér er sá hamar við bæ várn, er heitir Gillingshamarr, ok þar í hjá er stapi sá, er vér köllum Ætternisstapa. Hann er svá hár ok þat flug fyrir ofan, at þat kvikendi hefir ekki líf, er þar gengr fyrir niðr. Því heitir þat Ætternisstapi, at þar með fækkum vér várt ætterni, þegar oss þykkir stór kynsl við bera, ok deyja þar allir várir foreldrar fyrir utan alla sótt ok fara þá til Óðins, ok þurfum vér af engu váru forellri þyngsl at hafa né þrjósku, því at þessi sældarstaðr hefir öllum verit jafnfrjáls várum ættmönnum, ok þurfum eigi at lifa við fjártjón eða fæðsluleysi né engi önnur kynsl eða býsn, þótt hér beri til handa. Nú skaltu þat vita, at föður mínum þykkja þetta vera in mestu undr, er þú hefir komit til húsa várra. Væri þat mikil býsn, þótt ótiginn maðr hefði hér mat etit, en þetta eru með öllu undr, at konungr, kalinn ok klæðlauss, hefir komit til húsa várra, því at til þessa munu engi dæmi finnast, ok því ætlar faðir minn ok móðir á morgin at skipta arfi með oss systkinum, en þau vilja síðan ok þrællinn með þeim ganga fyrir Ætternisstapa ok fara svá til Valhallar. Vill faðir minn eigi tæpiligar launa þrælnum þann góðvilja, at hann ætlaði at reka þik ór dyrum, en nú njóti hann sælu með honum. Þykkist hann ok víst vita, at Óðinn mun eigi ganga í mót þrælnum, nema hann sé í hans föruneyti.“

Konungr mælti: „Sé ek, at þú munt hér vera málfimust, ok skaltu hafa mína hollustu. Þykkjumst ek sjá, at þú munt mær vera, ok skaltu sofa í hjá mér í nótt.“ Hún bað konung því ráða.

Um morguninn, sem konungr vaknar, mælti hann: „Þik kveð ek at þessu, Skafnörtungr, ek gekk til yðvars bæjar berfættr, ok því vil ek nú skúa af þér þiggja.“

Hann svarar engu ok fær honum skúa ok dró ór þvengina. Þá kvað konungr:

„Skúa tvá,
er mér Skafnörtungr gaf,
þvengjum er hann þá nam;
ills manns
kveð ek aldri verða
grandalausar gjafir.“

Síðan bjóst konungr á brutt, ok leiddi Snotra hann á götu. Konungr mælti: „Bjóða vil ek þér með mér at fara, því at mér er grunr á, at nokkut gerist af okkrum fundi, ok ef þú ferr með sveinbarn, þá láttu Gautrek heita, ok drag svá af nafni mínu ok rekstri þeim, er ek hefi haft til hýbýla yðvarra.“

Hún svarar: „Vís ván þykki mér á því, at þú getir þessu nær, en ekki má ek með þér fara at sinni, því at í dag skal skipta arfi með oss systkinum eftir föður várn ok móður, því at þau ætla at ganga fyrir Ætternisstapa.“

Konungr bað hana vel lifa ok bað hana koma á sinn fund, svá sem henni þætti tími til. Ferr konungr þar til, er hann kemr til sinna manna, ok sest nú um kyrrt.

2. Þeir bræður gengu fyrir Ætternisstapa

Nú er frá því at segja, þá er Snotra kom heim, sat faðir hennar yfir fé sínu ok mælti: „Með oss hafa orðit býsn mikil, er konungr sjá hefir komit til várra hýbýla ok etit upp fyrir oss mikla eigu ok þat, sem oss henti síst at láta. Má ek eigi sjá, at vér megum halda öllu váru hyski fyrir takfæðar sakir, ok því hefi ek saman borit alla mína eigu, ok ætla ek at skipta arfi með yðr sonum mínum, en ek ætla mér ok konu minni ok þræli til Valhallar. Má ek eigi þrælnum betra launa sinn trúleika en hann fari með mér. Gillingr skal hafa uxa minn inn góða ok þau Snotra, systir hans. Fjölmóðr skal hafa gullhellur mínar ok þau Hjötra, systir hans. Imsigull skal hafa korn allt ok akra ok þau Fjötra, systir hans. En þess bið ek yðr, börn mín, at eigi fjölg þér lið yðvart, svá at fyrir þat megi þér eigi halda arfi mínum.“

Ok er Skafnörtungr hafði talat slíkt er hann vildi eða honum líkaði, fóru þau öll upp á Gillingshamar, ok leiddu börnin föður sinn ok móður ofan fyrir Ætternisstapa, ok fóru þau glöð ok kát til Óðins.

Nú er þau systkin váru í búi, þykkjast þau þurfa at hagræða sér. Þáu taka sér spýtur ok spýta vaðmál at sér, svá at ekki þeira kemr við annat bert. Þótti þeim þá trúast um unnit, at eigi mundi fólk þeira fjölgast. Snotra fann með sjálfri sér, at hún fór með barni. Þokaði hún þá spýtunni í vaðmálinu, svá at ná mátti hendi til. Hún lét sem hún svæfi. En er Gillingr vaknði eða raumskaði af svefni, varp hann hendinni frá sér ok kom við kinn hennar.

Ok er hann vaknaði, mælti hann: „Hér hefir ófimliga til tekist, er ek skal hafa grand gert þér. Mér sýndist sem þú sért miklu digrari en verit hefir."

Hún svarar: „Leyn þú þessu sem þú mátt."

Hann svarar: „Þat endemi mun ek ekki gera, því at þetta má með engu móti leynast, síðan er fólk okkart fjölgast."

Litlu síðar fæddi Snotra eitt fagrt sveinbarn ok gaf nafn ok kallaði Gautrek.

Gillingr mælti: „Stór býsn berr nú við, ok má nú eigi leyna, ok skal ek fara at segja bræðrum mínum."

Þeir mæltu: „Allt ráð várt vill nú fyrir farast af býsnum þessum, sem við berr, ok er þetta mikit lagabrot."

Gillingr kvað:

„Heimsliga
er ek veik hendi til,
er ek kom við kinn konu;

lítil lyf
kveða höfð til lýða sona,
af því var hann Gautrekr getinn."

Þeir kváðu hann eigi mega um kunna, er hann iðraðist ok vildi aldri, at þetta hefði orðit. Hann kveðst gjarna vilja ganga fyrir Ætternisstapa ok kvað talin smæri býsn. Þeir báðu hann bíða, hvat við bæri fleira.

Fjölmóðr sat at fé um daga ok bar með sér gullhellur sínar, hvert sem hann fór, ok einn dag sofnaði hann ok vaknar við Þat, at sniglar tveir svartir höfðu skriðit á gullhellur hans. Honum þótti dala eftir, þar sem dökknat hafði gullit, ok sýndist honum mikit þorrit hafa.

Hann mælti: „Mikit er at verða fyrir þessu fjártjóni, ok ef svá berr oftar til, þá mun eigi gott at fara snauðr til Óðins, ok mun ek ganga fyrir Ætternisstapa ok verða eigi oftar fyrir þessari fjárauðn, því at aldri hefir orðit jafnkolsvart um mitt efni, síðan faðir minn miðlaði mér fé.“

Hann segir bræðrum sínum þessi býsn, er við hafði borit, ok bað þá skipta arfi. Hann kvað þá:

„Stuttir sniglar
átu steina fyr mér,
nú vill oss hvetvetna hata;
snauðr mun ek snópa,
því at sniglar hafa

gull mitt allt grafit.“

Síðan fór hann ok hans kona á Gillingshamar ok gengu síðan fyrir Ætternisstapa.

Þat var einn dag, at Imsigull gekk um akra sína. Sá hann fyrir sér þann fugl, er spörr heitir; hann er á vöxt sem tittlingr. Honum leist nú horfa skaðavænliga, gekk með akrinum ok sá, at fuglinn hafði tekit ór axinu eitt kornit. Þá kvað hann:

„Þat var spell,
ok spörr of vann
á akri Imsiguls;
axi var skatt,
ór var korn numit,
þat mun æ Tötru ætt of trega.“

Síðan fór hann ok hans kona, ok gengu þau glöð fyrir Ætternisstapa ok vildu eigi fá oftar slíkan skaða.

Gautrekr var þá úti, er hann sá uxann góða. Hann var sjau vetra. Honum varð þat fyrir, at hann lagði uxann með spjoti til bana. Ok er Gillingr sá þetta, þá kvað hann:

„Ungr sveinn
drap uxa fyrir mér;
þetta eru banvæn býsn;
mun ek aldri eiga

síðan jafngóligan
grip, þó ek gamall verða."

Hann mælti: „Nú er eigi viðsæmanda."

Fór hann síðan á Gillingshamar ok gekk þaðan fyrir Ætternisstapa.

Nú váru þau tvau eftir, Snotra ok Gautrekr, sonr hennar. Hún býr sik ok bæði þau til bruttferðar, fara nú þangat til, er þau finna Gauta konung, ok tekr hann vel við þeim syni sínum. Fæddist hann þar upp með hirð föður síns ok var bráðgerr á allan þroska, ok líða nú svá fram nokkurir vetr, þar til er Gautrekr var mjök fullkominn at þroska. Þá bar svá til, at Gauti konungr tók sótt ok kallaði til sín vini sína.

Konungr mælti: „Þér hafið verit mér hlýðnir ok eftirlátir í öllu, en nú þykki mér mikil ván, at þessi sótt, er ek hefi, skili vára vingan. Vil ek ríki þetta, er ek hefi átt, gefa Gautreki, syni mínum, ok þar með konungs nafn."

Þeim líkaði þetta vel, ok eftir andlát Gauta konungs var Gautrekr til konungs tekinn yfir Gautland, ok er hans víða getit í fornum sögum.

En nú víkr þessi sögu nokkura stund norðr í Noreg, ok segir frá þeim fylkiskonungum, er þar váru í þann tíma, ok frá þeira afkvæmi. En þá síðan víkr þessi sögu aftr til Gautlands til Gautreks konungs ok sona hans. Svá it sama gengr þessi saga um Svíaríki ok víða annars staðar.

3. Frá fylkiskonungum ok ætt Starkaðar

Húnþjófr hét konungr, er ráðit hefir fyrir Hörðalandi.. Hann var sonr Friðþjófs ins frækna ok Ingibjargar innar fögru. Hann átti þrjá sonu. Herþjófr hét sonr hans, er síðan var konungr á Hörðalandi, annarr hét Geirþjófr Upplendinga konungr, þriði var Friðþjófr Þelamerkr konungr. Þessir váru allir ríkir konungar ok hermenn miklir, en þó var Herþjófr konungr fyrir þeim at viti ok ráðagerð. Hann var löngum í hernaði, ok varð hann af því frægr mjök.

Í þenna tíma var sá konungr á Ögðum, er Haraldr hét. Hann var ríkr konungr. Hann var kallaðr Haraldr inn egðski. Víkarr hét sonr hans. Hann var þá ungr ok efniligr.

Stórvirkr hét maðr; hann var sonr Starkaðar Áludrengs. Starkaðr var hundvíss jötunn. Hann tók ór Álfheimum Álfhildi, dóttur Álfs konungs. Álfr konungr hét þá á Þór, at Álfhildr skyldi aftr koma. Þá drap Þórr Starkað, en flutti Álfhildi heim til föður síns, ok var

hún þá með barni. Hún fæddi son þann, er Stórvirkr hét, er áðr er nefndr. Hann var fríðr maðr sýnum ok þó svartr á hár, meiri ok sterkari en aðrir menn. Hann var víkingr mikill. Hann kom til hirðar Haralds konungs á Ögðum ok gerðist hans landvarnarmaðr. Haraldr konungr gaf honum ey þá, er Þruma heitir, á Ögðum, ok þar bjó Stórvirkr. Hann var löngum í hernaði, en stundum var hann með Haraldi konungi.

Stórvirkr nam á brott Unni, dóttur Freka jarls af Hálogalandi, ok fór síðan heim til bús síns í Þrumu. Þau áttu son, er Starkaðr hét. Synir Freka jarls, Fjöri ok Fýri, fóru at Stórvirk ok kómu á bæ hans um nótt á óvart með her ok brenndu bæinn ok Stórvirk inni ok Unni, systur sína, ok alla menn, þá er þar váru, því at þeir þorðu eigi dyrr upp at lúka ok hræddust, at Stórvirkr mundi út komast. Þeir sigldu þegar á brutt um nóttina ok norðr með landi, ok annan dag eftir, er á leið, gerði at þeim storm, ok sigldu þeir í boða fyrir Staði, ok týndist þar öll skipshöfn þeira.

Starkaðr, sonr Stórvirks, var þá ungr, er faðir hans lést, ok fekk Haraldr konungr honum þá fóstr með hirð sinni. Svá segir Starkaðr frá:

„Þá var ek ungr,
er inni brann
flotna fjöld
með feðr þjóðu,
þrár nær vági
fyrr Þrumu innan
herhröðuðr

Haralds ins egðska.
Ok menbrota
mágar véltu,
Fjöri ok Fýri,
Freka arfþegar,
Unnar bræðr,
eiðu minnar.“

4. Víkarr hefndi föður síns

Herþjófr Hörðalands konungr fór með her at Haraldi konungi um nótt á óvart ok drap hann í tryggðum, en tók í gísling Víkar, son hans. Herþjófr konungr lagði undir sik ríki þat allt, er átt hafði Haraldr konungr, ok tók margra ríkra manna sonu með valdi ok í gísling, en tók skatta af öllu ríki.

Grani hét einn ríkr maðr í liði Herþjófs konungs. Hann var kallaðr Hrosshárs-Grani. Hann bjó í ey þeiri á Hörðalandi, er Fenhring heitir, á þeim bæ, er á Aski heitir. Hann tók at herfangi Starkað Stórvirksson ok flutti heim í Fenhring. Þá var Starkaðr þrévetr. Hann var níu vetr i Fenhring með Hrosshárs-Grana. Svá segir Starkaðr:

„Þá er Herþjófr
Harald um vélti,
sér ójafnan
sveik í tryggðum,
Egða dróttin
öndu rænti,
en hans sonunm

haftbönd sneri.
Þrévetran mik
þaðan of flutti
Hrosshárs-Grani
til Hörðalands;
nam ek á Aski
upp at vaxa,
sák-at niðja
á níu vetrum."

Herþjófr konungr var hermaðr mikill ok var löngum í hernaði, ok var þá mjök herskátt í ríki hans. Hann lét hlaða vita á fjöllum ok setti menn til at gæta ok skjóta upp vitum, ef ófriðr kæmi. Víkarr gætti vitanna á Fenhring við þriðja mann, ok skyldi þann vita fyrst upp kynda, ef herr væri. sénn, en síðan hvern at öðrum.

En er Víkarr hafði skamma stund vitans gætt, gekk hann einn morgin á Ask út ok fann Starkað, fóstbróður sinn, Stórvirksson. Hann var furðuliga mikill. Hann var hímaldi ok kolbítr ok lá í fleti við eld. Þá var hann tólf vetra gamall. Víkarr reisti hann upp ór fletinu ok fekk honum vápn ok klæði ok mældi vöxt hans, því at honum þótti hann undarliga mikit vaxit hafa, síðan hann kom á Ask. Fengu þeir Víkarr sér skip ok fóru í brutt þaðan. Svá segir Starkaðr:

„Afl gat ek ærit,
uxu tjálgur,
langir leggir

ok ljótt höfuð,
en hímaldi
af hagli sat,
fás forvitinn,
í fleti niðri.
Uns Víkarr kom
frá vita innan,
gísli Herþjófs,
gekk inn í sal;
hann kenndi mik,
hann kvaddi mik
upp at standa
ok andsvara.
Hann mældi mik
mundum ok spönnum,
alla arma
til úlfliða,
vaxit hári
á höku niðri."

Hér segir Starkaðr frá því, at hann hafði þá skegg, er hann var tólf vetra. Síðan reis Starkaðr upp, ok fekk Víkarr honum vápn ok klæði, ok fóru síðan til skips. Eftir þetta safnaði Víkarr liði, ok urðu þeir saman tólf. Þeir váru allir kappar ok hólmgöngumenn. Svá segir Starkaðr:

„Þá safnaði
Sörkvi ok Gretti
Haralds arfþegi,
Hildigrimi,
Erp ok Úlfi,
Áni ok Skúmu,
Hróa ok Hrotta
Herbrands syni.
Styr ok Steineþóri
frá Staði norðan;
þar var inn gamli
Gunnólfr blesi;
þá várum vér
þrettán saman;
fær varliga
fríðri drengi."

Siðan for Víkarr konungr með lið sitt á fund Herþjófs konungs. En er konungr spurði ófrið þenna, þá lét hann lið sitt til búast. Herþjófr konungr átti mikinn húsabæ, ok var þar gott vígi, svá at þat var náliga kastali eða borg. Þar var fyrir sjautigi vígra manna ok ótalit allr verkalýðr ok þjónustumenn. En þegar er víkingar kómu at, gerðu þeir svá harða atgöngu, at þeir hristu grindr ok hurðir ok hjuggu á gættina, svá at frá gengu lokur ok slagbrandar, er innan váru fyrir hliðunum, en konungsmenn hrukku frá, ok náðu víking-

ar inngöngu. Tókst þar þá bardagi mikill. Svá segir Starkaðr:

„Svá kómum vér
til konungs garða,
hristum grindr,
hjuggum gætti;
brutum borglokur,
brugðum sverðum,
þar er sjau tigir
seggir stóðu
kostum góðir
fyr konungi;
þó var um aukit
öllum þrælum,
verkalýðum
ok vatndrögum.‟

Herþjófr konungr varðist lengi með liði sínu, þvi at hann hafði marga frækna menn, en með því að Víkarr hafði valit lið með sér ok ágæta kappa, þá varð rýrt fyrir þeim lið Herþjófs konungs. Víkarr var jafnan framast sinna manna. Svá segir Starkaðr:

„Var Víkari
vant at fylgja
því at frekstr ok fyrstr
í flokki stóð;
hjuggum hjálma

með höfuðgnípum,
brynjur sneiddum
ok brutum skjöldu."

Starkaðr sótti hart fram með Víkari á hendr Herþjófi konungi, ok þeir veittu honum bana. Allir kappar Víkars sottu hart fram. Fellu þar margir menn, en sumir váru særðir. Svá segir Starkaðr:

„Var Víkari
vegs um auðit,
en Herþjófi
heiftir goldnar,
særðum seggi,
en suma drápum,
stóðk-at ek fjarri,
þá er fell konungr."

Þar fekk Víkarr sigr, en Herþjófr konungr fell, svá sem áðr er sagt, ok þrír tigir manna með honum, en margir sárir til ólifís, en engir fellu af Víkars mönnum. Eftir þat tók Víkarr skip þau öll, er Herþjófr konungr hafði átt, ok allt lið, þat er hann fekk, fór síðan austr með landi með allt lið, þat er honum vildi fylgja, Ok er hann kom á Agðir, kómu til hans þeir, er verit höfðu vinir föður hans. Varð hann þá brátt fjölmennr. Var hann þá til konungs tekinn yfir Agðir allar ok Jaðar, ok hann lagði undir sik Hörðaland ok Harðangr ok allt ríki þat, er Herþjófr konungr hafði átt.

Víkarr konungr gerðist brátt ríkr ok inn mesti hermaðr. Hann var hvert sumar í hernaði. Víkarr konungr fór með her sinn í Vík austr ok gekk á land austan fjarðar ok herjaði upp á Gautland ok vann þar mikit hervirki. En er hann kom upp í Væni, þá kom þar á móti honum konungr sá, er Sísarr hét. Hann var austan ór Kænugarði. Hann var kappi mikill ok hafði lið mikit. Þeir Víkarr konungr ok Sísarr áttu þar bardaga harðan, ok gekk Sísarr hart fram ok drap margt manna af liði Víkars konungs. Þar var Starkaðr með Víkari konungi.Hann gekk fram móti Sísari, ok áttust þeir lengi við vápnaskipti, ok þurfti hvárrgi öðrum at frýja stórra högga. Sísarr hjó af Starkaði skjöldinn ok veitti honum tvau sár í höfði mikil með sverði ok í sundr viðbeinit. Starkaðr fekk ok sár fyrir ofan mjöðmina a síðunni. Svá segir Starkaðr:

„Vart þú eigi
með Víkari
austr í Væni
árdag snemma,
þá er sóttum vér
Sísar á velli,
þat var þrekvirki
þokks megnara.
Mik lét sverði hann
sáru höggvinn
skarpeggjuðu
skjöld í gegnum,

hjálm af höfði,
en haus skorat
ok kinnkjálka
klofinn í jaxla;
en it vinstra
viðbein lamit."

Starkaðr fekk ok holsár á annarri síðunni af atgeiri þeim, er Sísarr vó með. Svá segir Starkaðr:

„Ok á síðu
sverði beitti
mér öflugr
fyrir mjöðm ofan,
en í aðra
atgeir lagði
köldum broddi,
svát á kafi yddi;
þau sér merki
á mér gróin."

Starkaðr hjó Sísar með sverði ok sneið svá um þvera síðu honum ok veitti honum mikit sár á fæti fyrir neðan kné, ok at lyktum hjó hann af honum annan fótinn í ökkla, ok þá fell Sísarr konungr. Svá segir Starkaðr:

„Sneidda ek honum

```
síðu aðra
bitrum brandi
um búk þveran;
svá ek af heiftum
hjörvi beittak,
at alls megins
áðr kostaðak."
```

Í bardaga þeim varð mannfall mikit, ok fekk Víkarr konungr sigr, en Kænir lögðu á flótta, þeir er eftir lifðu. Eftir sigr þenna fór Víkarr konungr heim í ríki sitt.

5. Víkarr vann Geirþjóf og Friðþjóf

Víkarr konungr spyrr, at Geirþjófr konungr hafði liðsafnað mikinn á Upplöndum ok ætlaði með þann her at Víkari konungi ok hefna Herþjófs konungs, bróður síns. Þá bauð Víkarr konungr út almenningi af ríki sínu, fór með þat lið til Upplanda móti Geirþjófi konungi. Þeir áttu mikla orrostu, svá at þeir börðust sjautján daga samfast, ok þá fell Geirþjófr konungr, en Víkarr konungr hafði sigr. Þá vann Víkarr konungr undir sik Upplönd ok Þelamörk, því at Friðþjófr Þelamerkr konungr var ekki heima í ríki sínu.

Þess getr Starkaðr, at sú var in þriðja orrosta Víkars konungs, er hann hafði unnit á Upplöndum:

„Lét þreksamr
þriðja sinni
Hildar leik
háðan verða,

áðr Upplönd
unnin yrði
ok Geirþjófr
of gefinn helju."

Síðan setti Víkarr menn yfir þat ríki, er hann hafði unnit á Upplöndum, en hann fór heim í Agðir ok gerðist bæði ríkr ok fjölmennr. Hann fekk sér konu ok átti við henni tvá sonu. Hét Haraldr inn ellri, en inn yngri hét Neri. Hann var manna vitrastr, ok varð þat allt at ráði, er hann lagði til, en svá var hann sínkr, at hann mátti engan hlut svá gefa, at honum væri eigi þegar eftirsjár at. Svá segir Starkaðr:

„Átti sér
erfivörðu
tírsamr tvá
tiggi alna;
hét hans sonr
Haraldr inn ellri;
setti hann þann
at Þelamörku.
Var sínkgjarn
sagðr af gulli
Neri jarl,
nýtr í ráðum
Víkars sonr,

vanr í sóknum;
sá réð einn
Upplendingum."

Neri jarl var hermaðr mikill, en svá sínkr, at til hans hefir jafnat verit öllum þeim, er sínkastir hafa verit ok síst hafa öðrum veitt.

En er Friðþjófr frétti fall bræðra sinna, fór hann til Upplanda ok tók þat ríki undir sik, er Víkarr hafði fyrr unnit. Þá sendi hann Víkari orð, at hann skyldi skatt gjalda af sínu ríki eða þola her hans. Svá segir Starkaðr:

„Réð Friðþjófr
fyrst at senda
heiftar boð
horskum jöfri,
hvárt Víkarr
vildi gjalda
hilmi skatt
eða her þola."

En er þessi orðsending kom Víkari, þá stefndi hann þing ok átti tal við ráðuneyti sitt at svara þessu vandmæli. Þeir báru saman ráð sín ok réðu lengi um. Svá segir Starkaðr:

„Réðum um,
ræddum lengi,

urðum vit
ekki dælir;
þat kaus herr,
at konungr skyldi
ríkr með her
rómu knýja."

Þau orð váru send Friðþjófi konungi, at Víkarr konungr vildi verja land sitt. Fór þá Friðþjófr konungr með her sinn ok ætlaði at herja á Víkar konung.

Óláfr inn skyggni hét konungr einn í Svíþjóð, þar sem heitir Nærríki. Hann var ríkr ok hermaðr mikill. Hann bauð út almenning af sínu ríki ok fór til liðveislu við Víkar konung. Þeir höfðu mikit lið ok fara með her þann móti Friðjófi konungi ok svínfylktu liði sínu til bardaga. Svá segir Starkaðr:

„Réð Oláfr
austr inn skyggni,
sældar gramr,
fyr Svíaríki;
hann bauð út
almenningi;
mikill var hans
helmingr talinn."

Þar tókst harðr bardagi, ok gengu menn Víkars konungs vel fram,

því at þar váru margir kappar í liði með þeim. Þar var inn fyrsti kappi Starkaðr Stórvirksson, annarr Úlfr ok Erpr ok margir aðrir góðir drengir ok miklir kappar. Víkarr konungr gekk hart fram. Starkaðr var brynjulauss ok gekk í gegnum fylkingar ok hjó tveim höndum, sem hér segir:

„Gengum fram
í glam vápna
konungs menn
kappi gnægðir;
þar var Úlfr
ok Erpr litinn;
hjó ek brynjulauss
báðum höndum."

Ok er Víkarr konungr sótti hart fram með kappa sína á hendr Friðþjófi konungi, þá helt við los á fylking hans. Þá beiddi hann friðar Víkar konung. Svá segir Starkaðr:

„Réð Friðþjófr
friðar at biðja,
því at Víkarr
vægði ekki
ok Starkaðr
Stórvirksson
almátt fram

```
allan lagði."
```

Þar var inn mesti bardagi ok inn snarpasti, ok fell mikill hluti liðs Friðþjófs konungs, en er hann beiddi friðar, stöðvaði Víkarr konungr her sinn. Gekk þá Friðþjófr konungr til sætta við Víkar konung. Skyldi þá Óláfr konungr semja sáttmál milli þeira, ok var sú sætt, at Friðþjófr konungr gaf upp ríki sitt allt á Upplöndum ok Þelamörk, en hann fór ór landi. Setti Víkarr konungr yfir þessi ríki sonu sína. Gaf hann Haraldi konungsnafn yfir Þelamörk, en Nera jarlsnafn ok ríki á Upplöndum. Hann vingaðist við Gautrek konung á Gautlandi, ok þat segir í sumum bókum, at Neri heldi nokkut ríki af Gautreki konungi, þann hluta Gautlands, er honum var nálægastr, ok væri hann ok jarl Gautreks konungs ok í ráðum með honum, þegar þess þyrfti við. Eftir þetta fór Víkarr konungr heim í ríki sitt ok varð frægr mjök af sigri þeim, ok skildu þeir Óláfr konungr með vináttu ok heldu þat jafnan síðan. Fór hann heim austr í Svíaríki.

6. Frá Renni bónda ok Ref, syni hans

Rennir hét maðr ok var bóndi einn ríkr. Hann hafði atsetr í ey þeiri, er síðan er Rennisey kölluð. Sú ey liggr fyrir Noregi norðr undan Jaðri. Hann hafði verit víkingr mikill, áðr hann settist í búnað. Konu átti hann sér ok einn son barna. Sá hét Refr. Þá er hann var ungr, lagðist hann í eldaskála ok beit hrís ok börk af trjám. Hann var furðuliga mikill vexti. Ekki færði hann saur af sér, ok til einskis rétti hann sínar hendr, svá at öðrum væri til gagns. Faðir hans var fjárorkumaðr mikill, ok líkaði honum illa óþrifnaðr sonar síns. Refr varð frægr mjök at engum snotrleik né frama, heldr at því, at hann gerði sik athlægi annarra sinna hraustra frænda, ok þótti föður hans hann ólíkligr til nokkurs frama, sem öðrum ungum mönnum var þá títt.

Rennir bóndi átti einn þann grip, er hann hafði meiri mætur á en öðrum sínum fjárhlutum. Þat var einn uxi. Hann var bæði mikill ok skrautligr fyrir horna sakir. Ristin váru horn á honum ok rennt

gulli í skurðina ok í stiklana ok svá silfri. Af silfri var festr meðal horna uxanum ok þar á þrír gullhringar. Þessi uxi bar langt af öðrum uxum, þeim sem í landinu váru, sakir vaxtar ok alls kostar umbúðar. Var Rennir bóndi svá vandlátr um hann, at hann skyldi aldri geymslulauss vera.

Rennir var jafnan í bardögum með Víkari konungi, ok var þeim vingott.

7. Starkaðr varð at bana Víkari konungi

Víkarr konungr gerðist hermaðr mikill ok hafði marga kappa með sér, þá er ágætir váru, en Starkaðr var mest metinn af öllum þeim ok kærastr konungi, þar hann var öndvegismaðr hans ok ráðgjafi ok landvarnarmaðr. Hann þá margar gjafir af konungi. Víkarr konungr gaf honum gullhring þann, er stóð þrjár merkr, en Starkaðr gaf honum eyna Þrumu, er Haraldr konungr hafði gefit Stórvirki, föður hans. Hann var fimmtán sumur með Víkari konungi, sem hann segir:

„Mér gaf Víkarr
valamálm,
hring inn rauða,
er ek á hendi ber,
mér þrímerking,
en ek Þrumu honum,
fylgda ek fylki

    fimmtán sumur."

Víkarr konungr sigldi af Ögðum norðr á Hörðaland ok hafði lið mikit. Hann lá í hólmum nokkurum lengi ok fekk andviðri mikit. Þeir felldu spán til byrjar, ok fell svá, at Óðinn vildi þiggja mann at hlutfalli at hánga ór hernum. Þá var skipt liðinu til hlutfalla, ok kom upp hlutr Víkars konungs. Við þat urðu allir hljóðir, ok var ætlat um daginn eftir, at ráðsmenn skyldu eiga stefnu um þetta vandmæli.

Um nóttina nær miðri nótt vakti Hrosshárs-Grani Starkað, fóstra sinn, ok bað hann fara með sér. Þeir taka bát einn lítinn ok reru til eyjar einnar inn frá hólminum. Þeir gengu upp til skógar ok fundu þar rjóðr eitt í skóginum. Í rjóðrinu var fjölmenni mikit, ok var þar þing sett. Þar sátu ellifu menn á stólum, en inn tólfti var auðr. Þeir gengu fram á þingit, ok settist Hrosshárs-Grani á stólinn inn tólfta. Þar heilsuðu allir Óðni. Hann mælti, at dómendr skyldi þá dæma örlög Starkáðs.

Þá tók Þórr til orða ok mælti: „Áfhildr, móðir föður Starkaðs, kaus föður at syni sínum hundvísan jötun heldr en Ásaþór, ok skapa ek þat Starkaði, at hann skal hvárki eiga son né dóttur ok enda svá ætt sína."

Óðinn svaraði: „Þat skapa ek honum, at hann skal lifa þrjá mannsaldra."

Þórr mælti: „Hann skal vinna níðingsverk á hverjum mannsaldri."

Óðinn svaraði: „Þat skapa ek honum, at hann skal eiga in bestu vápn ok váðir.“

Þórr mælti: „Þat skapa ek honum, at hann skal hvárki eiga land né láð.“

Óðinn mælti: „Ek gef honum þat, at hann skal eiga of lausafjár.“

Þórr mælti: „Þat legg ek á hann, at hann skal aldri þykkjast nóg eiga.“

Óðinn svaraði: „Ek gef honum sigr ok snilld at hverju vígi.“

Þórr svaraði: „Þat legg ek á hann, at hann fái í hverju vígi meiðslasár.“

Óðinn mælti: „Ek gef honum skáldskap, svá at hann skal eigi seinna yrkja en mæla.“

Þórr mælti: „Hann skal ekki muna eftir, þat er hann yrkir.“

Óðinn mælti: „Þat skapa ek honum, at hann skal þykkja hæstr inum göfgustum mönnum ok inum bestum.“

Þórr mælti: „Leiðr skal hann alþýðu allri.“

Þá dæmdu dómendr allt þetta á hendr Starkaði, er þeir höfðu um mælt, ok sleit svá þinginu. Fóru þeir Hrosshárs-Grani ok Starkaðr til báts síns.

Þá mælti Hrosshárs-Grani til Starkaðs: „Vel muntu nú launa mér, fóstri, liðsemd þá, er ek veitta þér.“

„Vel,“ sagði Starkaðr.

Þá mælti Hrosshárs-Grani: „Þá skaltu nú senda mér Víkar konung, en ek mun ráðin til leggja.“

Starkaðr játar þessu. Þá fekk Hrosshárs-Grani geir í hönd honum ok sagði, at þat mundi sýnast reyrsproti. Þá fóru þeir út til liðsins, ok var þá komit at degi.

Um morguninn eftir gengu ráðgjafar konungs á stefnu til umráða. Kom þat ásamt með þeim, at þeir skyldu gera nokkura minning blótsins, ok sagði Starkaðr upp ráðagerðina. Þar stóð fura ein hjá þeim ok stofn einn hár nær furunni. Neðarliga af furunni stóð einn kvistr mjór ok tók í limit upp. Þá bjuggu þjónustusveinar mat manna, ok var kálfr einn skorinn ok krufðr. Starkaðr lét taka kálfsþarmana. Síðan steig Starkðaðr upp á stofninn ok sveigði ofan þann inn mjóva kvistinn ok knýtti þar um kálfsþörmunum.

Þá mælti Starkaðr til konungs: „Nú er hér búinn þér gálgi, konungr, ok mun sýnast eigi allmannhættligr. Nú gakktu hingat, ok mun ek leggja snöru á háls þér.“

Konungr mælti: „Sé þessi umbúð ekki mér hættuligri en mér synist, þá vænti ek, at mik skaði þetta ekki, en ef öðruvís er, þá mun auðna ráða, hvat at gerist.“

Síðan steig hann upp á stofninn, ok lagði Starkaðr virgulinn um háls honum ok steig síðan ofan af stofninum.

Þá stakk Starkaðr sprotanum á konungi ok mælti: „Nú gef ek þik Óðni.“

Þá lét Starkaðr lausan furukvistinn. Reyrsprotinn varð at geir, ok

stóð í gegnum konunginn. Stofninn fell undan fótum honum, en kálfsþarmarnir urðu at viðju sterkri, en kvistrinn reis upp ok hóf upp konunginn við limar, ok dó hann þar. Nú heita þar síðan Víkarshólmar.

Af þessu verki varð Starkað mjök óþokkaðr af alþýðu, ok af þessu verki varð hann fyrst landflótti af Hörðalandi. Eftir þat strauk hann brutt ór Noregi ok austr í Svíaveldi ok var þar lengi með Uppsala konungum, Eireki ok Alrekl, sonum Agna Skjálfarbónda, ok var í herförum með þeim. Ok er Alrekr spurði Starkað, hvat hann kunni tíðenda at segja frá frændum sínum eða sjálfum sér, þá orti Starkaðr kvæði þat, er heitir Víkarsbálkr. Þar segir svá frá drápi Víkars konungs:

Fylgda ek fylki,
þeim er framast vissak,
þá unda ek best
ævi minnm,
áðr fórum vér,
en því flögð ullu,
hinsta sinni
til Hörðalands.
Þess eyrendis,
at Þórr um skóp
mér níðings nafn,
nauð margs konar;
hlaut ek óhróðigr

illt at vinna.
Skylda ek Víkar
í viði hávum
Geirþjófsbana
goðum of signa;
lagða ek geiri
gram til hjarta,
þat er mér harmast
handaverka.
Þaðan vappaða ek
villtar brautir,
Hörðum leiðr,
með huga illan,
hringa vanr
ok hróðrkvæða,
dróttinlauss,
dapr alls hugar.
Nú sótta ek
til Svíþjóðar,
Ynglinga sjöt,
til Uppsala;
hér láta mik,
sem ek lengi man,
þöglan þul
þjóðans synir."

Þat má finna á Starkaði, at honum þykkir þetta eitthvert verk sitt verst ok óskapligast orðit hafa, er hann drap Víkar konung, ok ekki höfum vér frásagnir heyrðar, at hann hafi ílendr orðit í Noregi síðan. En Starkaðr var at Uppsölum, þá váru þar tólf berserk málamenn ok váru mjök ágjarnir ok spottsamir við hann, ok váru óðastir at því bræðr tveir, Úlfr ok Ótryggr. Starkaðr var þögull, en berserkir kölluðu hann endrborinn jötun ok níðing, svá sem hér segir:

„Hér settu mik
sveina milli,
heldr hæðinn
ok hvítbráan,
skelkja skatnar
ok skop draga
ofs óframir
at jöfurs greppi.
Sjá þykkjast þeir
á sjálfum mér
jötunkuml,
átta handa,
er Hlórriði
fyr hamar norðan
Hergrímsbana
höndum rænti.
Hlæja rekkar,

```
er mik séa,
ljótan skolt,
langa trjónu,
hár úlfgrátt,
hangar tjálgur,
hrjúfan háls,
húð jótraða.“
```

En er Eirekr konungr ok Alrekr settust heima, þá fór Starkaðr í hernað með skip þat, er Eirekr konungr hafði gefit honum ok hafði skipat með Norðmönnum ok Dönum. Fór hann víða um lönd ok framdi orrostur ok einvígi ok hafði jafnan sigr, ok er hann ekki lengr við þessa sögu.

Alrekr konungr varð skammlífr, en þat varð með þeim atburði, at Eirekr konungr, bróðir hans, sló hann í hel með beisli, er þeir höfðu riðit at temja hesta sína. Eftir þat réð Eirekr konungr einn Svíþjóðu lengi síðan, sem enn mun síðar sagt í þessi sögu af samskiptum þeira Hrólfs Gautrekssonar.

8. Kvánfang Gautreks konungs

Nú ferr tveim fram sögunum. Skal nú segja fyrst frá því, er áðr var frá horfit, at Gautrekr konungr stýrir Gautlandi ok gerðist mikill höfðingi ok inn mesti bardagamaðr. Þat þótti konunginum vanta mjök á sína ríkisstjórn, at hann var maðr ókvæntr, ok vildi hann leita sér ráðs.

Haraldr er konungr nefndr. Hann réð fyrir Vindlandi. Hann var vitr maðr ok ekki mikill bardagamaðr. Hann átti sér drottnin ok eina dóttur væna ok vel siðuga, er Álfhildr hét. Gautrekr konungr býr ferð sína til Vindlands ok biðr dóttur Haralds konungs. Því máli var vel svarat, ok svá margt sem þeir töluðu hér um, varð sá endir á, at Gautrekr konungr skal fá meyna. Flytr hann hana heim í Gautland ok drekkr til hennar brullaup. Ok er þau höfððu eigi lengi ásamt verit, fæðir Álfhildr dóttur eina fríða. Þeiri var nafn gefit, ok heitir hún Helga. Hún var snemma bráðger. Hún óx upp með fööður sínum, ok þótti hún inn besti kostr þar í Gautlandi.

Gautrekr konungr hafði margt manna með sér, þeira er mikilhæf-ir váru. Hrosskell hét maðr. Hann var vinr Gautreks. Hann var

mikill víkingr. Hann þá einn tíma heimboð með Gautreki konungi, ok at skilnaði gaf Gautrekr konungr honum sæmiligar gjafir. Hann gaf Hrosskeli stóðhross góð, hest grán ok með fjögur merhross. Þau váru öll silkibleik ok in vænustu. Hrosskell þakkaði konungi gjafirnar, ok skildu þeir með mikilli vináttu.

Gautrekr konungr stýrir nú ríki sínu um mörg ár ok sitr nú um kyrrt, þar til at drottning kennir sóttar, ok eigi lyktar fyrr hennar sótt en drottning er dauð út borin. Gautreki konungi þótti þetta inn mesti harmr. Konungr lætr verpa haug eftir drottningu. Honum fekk þetta svá mikils, at hann gáði eigi ríkisstjórnar. Hann sat á haugi hvern dag ok beitti þaðan hauki sínum ok gerði sér þar af skemmtan ok dægrastytting.

9. Frá Nera jarli ok Gjafa-Ref

Nú er frá því at segja, at Neri jarl hafði ríkisstjórn á Upplöndum, sem fyrr er sagt, ok er hann fréttir dráp Víkars konungs, föður síns, hefir hann stefnu við Harald konung, bróður sinn, ok er þeir finnast, tala þeir um arfskipti sín í milli. Kemr þat ásamt með þeim, með því at Haraldr var ellri þeira bræðra, at hann skal taka ríki þau öll undir sik, er Víkarr konungr hafði fyrir ráðit, ok vera þar konungr yfir, en Neri jarl skal hafa Upplönd sem áðr ok Þelamörk, þat ríki, sem áðr hafði stýrt Haraldr konungr, bróðir hans, ok skildust þeir bræðr með góðu samþykki. Neri jarl var svá vitr, at eigi fekkst hans maki. Varð þat allt at ráði, er hann lagði til, um hvat sem þeir áttu at vera. Aldri vildi hann gjafir þiggja, því at hann var svá sínkr, a hann tímdi engu at launa.

Þess er getit við, er áðr var frá sagt, at Rennir bóndi gekk einn dag um eldaskála. Hann rasaði um leggi Refs, sonar síns, ok mælti til hans: „Mikil skömm er at slíkum syni, er þú vill þik til ills eins hafa. Nú skaltu verða á bruttu ok koma eigi oftar fyrir augu mér eða í augsýn, meðan þú ferr þessi fólsku fram.“

Refr svarar: „Með því attu rekr mik frá þér, þá mun þat makligra, at fari sá gripr með mér, er þú átt bestan ok þér þykkir mest at láta."

Rennir mælti: „Engi gripr er sá í minni eign, at ek vilda eigi til þess gefa, át ek sæja þik aldri, því at þú ert athlægi ættar þinnar."

Eftir þat skildu þeir tal sitt. Ok eigi miklu síðar einn veðrdag góðan stendr Refr upp ok býst í brutt. Hann tekr ok uxann góða ok leiðir til strandar. Hann hrindr fram einu skipi ok ætlar á land. Ekki hirðir hann, þótt uxinn vökni nokkut. Síðan sest hann við árar, en bindr uxann við skipit ok rær svá til lands. Hann var í stuttum feldi ok í ökulbrókum, ok er hann kemr á land, leiðir hann uxann eftir sér, ferr fyrst austr eftir Jaðri ok svá sem leið liggr til Upplanda.

Eigi léttir hann fyrr sinni ferð en hann kemr til bæjar þess, er Neri jarl átti fyrir at ráða. Hirðmenn jarls sögðu honum, at þar var kominn Refr Rennisfífl ok leiðir eftir sér uxann góða. Jarl bað þá ekki gabba hann. Ok er Refr kom at hallardyrum þeim, sem jarl var vanr at sitja í, bað hann dyravörðu kalla á jarl til tals við sik.

Þeir svöruðu: „Eigi lætr þú dvöl á fólskunni, ok er jarl eigi því vanr at hlaupa til tals við þorpara."

Refr mælti: „Komi þér orðum mínum, en hann ráði svörum."

Síðan gengu þeir til móts við jarl ok sögðu, at Refr inn heimski beiddi hann út koma.

Jarl mælti: „Segi þér, at ek mun hitta Ref; eigi veit, hverju heilli hverrgi kemr."

Gekk jarl út, ok kvaddi Refr hann vel. Jarl mæltu: „Hví ertu hér kominn?“

Refr svaraði: „Faðir minn hefir mik brutt rekit, en hér er einn ux, er ek á, ok hann vil ek þér gefa.“

Jarl svaraði: „Hefir þú eigi spurt, at ek þigg engar gjafir, því at ek vil engum manni launa?“

Refr svaraði: „Spurt hefi ek sínku þína, at engi þarf til fjár móti at ætla, þótt þér sé gefit, en þó vil ek, at þú þiggir þenna grip, ok má vera, at þú gerir mér gagn í orðum þínum, hverr sem peninga laun verða.“

Jarl mælti: „Þiggja mun ek uxann við þessi þín ummæli, ok gakk þú inn ok ver hér fyrst í nótt.“

Refr lét lausan uxann ok gekk inn. Jarl bað fá honum klæði, svá at skammlaust væri. Síðan þó Refr sér, ok var hann inn drengiligasti maðr. Hann sat þar um hríð. Öll höll jarls var búin með skjöldum, svá at hverr tók annan, þar sem þeir váru upp festir. Jarl tók einn skjöld, sá var allr lagðr með gull, þann gaf hann Refi. Ok er jarl gekk til dagdrykkju, horfði hann í hliðit, þar sem skjöldrinn hafði hangit. Hann kvað þá vísu:

„Skein inn skrautligi raunar,
skjöldr hekk áðr á tjöldum,
oss verðr oft af þessu
angr mest, er ek lít þangat;
skarð er-at skapligt orðit;

skjótt mun ek snauðr af auði,
er braut með gjöf gautar
grandlaust bera randir."

Jarl lét snúa hásæti sínu, svá fekk honum mikils, at skjöldrinn var í bruttu.

Ok er Refr fann þetta, gekk hann fyrir jarl ok hafði skjöldinn í hendi sér ok mælti: „Herra," segir hann, „ver kátr, því at hér er skjöldr sá, er þér gáfuð mér. Hann vil ek nú yðr gefa, því at mér kemr hann at engu haldi, þar sem ek hefi ekki fleira vápna."

Jarl mælti: „Gefðu allra drengja heilastr, því at þat er mikil prýði höll minni at hafa hann aftr í þann stað, sem hann hekk áðr, en hér er einn gripr, er ek vil gefa þér, ok má vera, at þér verði at gagni, ef þú ferr mínum ráðum fram."

Jarl fekk honum í hendr eitt heinbrýni, - „ok mun þér þykkja þessi gjöf ekki fémikil."

Refr mælti: „Eigi veit ek, at hverju haldi mér kemr þetta."

Jarl mælti: „Svá er þó mál með vexti, at ek vil engan mann sitjandi fæða, svá at eigi starfi nokkut. Nú vil ek senda þik til Gautreks konungs, ok sel þú honum í hendi heinarbrýni þetta."

Refr mælti: „Ekki em ek vanr at fara á milli tíginna manna, ok eigi veit ek, hvat konungi skal þetta brýni."

Jarl mælti: „Ekki þyrfti at geta vitsmuna minna, ef ek sæja eigi lengra fram en þú, en engi frama raun mun þér í þessu vera, at

hitta konunginn, því at þú skalt ekki við hann mæla. Mér er sagt, at konungr sé oft á haugi drottningar ok beitir þaðan hauki sínum, ok oftliga, er á líðr daginn, þá lest haukrinn. Þá lætr konungr sveipa höndina hjá stólnum, ef hann finnr nokkut at kasta til hans. Nú ef svá ferr, ef konungr fær ekki at kasta til hauksins, þá stikk þú brýninu í hönd honum, en tak við, ef hann réttir nokkut þér í hönd ok far þá aftr til mín.“

Síðan for Refr at tilvísun jarls ok kom þar, sem konungr sat á hauginum, ok fór þat svá sem Neri gat til, at konungr fleygði öllu til hauksins, því er hann fekk til. Refr settist hjá stólinum at baki konungi. Síðan sér hann, hvar komit var. Konungr réttir höndina á bak sér aftr. Refr stingr brýninu í hönd honum, en konungr kastar þegar á bak haukinum, ok flýgr hann upp snart, er heinin kom við hann. Konungi þótti vel sigrast hafa ok vildi eigi, at sá missti síns, er honum hafði gert greiða, ok rétti á bak sér gullbaug ok sá eigi til hans meðan. Refr tók við ok fór til fundar við jarl. Hann spurði, hversu farist hefði. Refr sagði ok sýndi honum bauginn.

Jarl mælti: „Þetta er góðr gripr, ok er eigi seta nýtri en afla slíks.“

Þar var Refr um vetrinn, en er váraði, þá mælti jarl: „Hvat skaltu nú at hafast?“

Refr mælti: „Mun nú eigi hægt um, ek má nú selja bauginn til lausafjár.“

Jarl mælti: „Til mun ek enn hlutast með þér. Konungr heitir Ella. Hann ræðr fyrir Englandi. Honum skaltu gefa bauginn. Mun þér

þat eigi frá fé verða, en kom til mín at hausti. Mat ok ráð mun ek eigi við þik spara, þótt engi verði önnur uxalaunin."

Refr mælti: „Eigi vilda ek, at þú gætir bess."

Síðan fór hann til Englands ok gekk fyrir Ellu konung ok kvaddi hann sæmiliga. Var Refr þá vel búinn bæði at vápnum ok klæðum. Konungr spurði, hverr þessi maðr var.

Hann svaraði: „Ek heiti Refr, ok vilda ek, at þér þægið af mér gullbaug þenna," ok lagði á borðit fyrir konunginn.

Konungr leit á ok mælti: „Þetta er mikil gersemi, eða hverr gaf þér?"

Refr svaraði: „Gautrekr konungr gaf mér bauginn."

Konungr mælti: „Hvat gaftu honum?"

Refr svaraði: „Eitt lítit heinarbrýni."

Konungr mælti: „Mikit er um örleik Gautreks konungs, er hann gefr gull við grjóti. Þiggja vil ek hringinn," sagði konungr, „ok býð ek þér hér at vera."

Refr mælti: „Hafið þökk, herra, fyrir boð yðvart, en aftr ætla ek mér til Nera jarls, fóstra míns."

Konungr mælti: „Dveljast verðr þú hér um stund."

Konungr lét búa eitt skip, ok einn dag bað hann Ref ganga með sér. Konungr mælti: „Hér er eitt skip, er ek vil gefa þér með öll um þeim farmi, er þér má best henta, ok mönnum svá mörgum sem þú þarft. Vil ek eigi, at þu sért lengr annarra farþegi at fara hvert er þér

líkar, ok er þetta þó lítit hjá því, sem Gautrekr konungr launaði þer heimarbrýnit."

Refr mælti: „Þetta er allstórmannliga launat."

Siðan bjó Refr sik til skips með nógum efnum ok þakkaði konungi með mörgum fögrum orðum.

Konungr mælti: „Hér eru rakkar tveir, er ek vil gefa þér."

Þeir váru harðla litlir ok fagrir, ok enga hafði Refr slíka sét. Viðjar váru á þeim af gulli, ok spennt gullhring um háls hvárum þeira ok sjau smáhringar á festinni milli þeira. Eigi þóttust menn sét hafa slíkar gersimar í þeiri tegund.

Síðan fór Refr á brutt ok kom í ríki Nera jarls. Hann gekk í móti honum ok bað hann vel kominn, - „ok far til mín með alla menn þína."

Refr mælti: „Ek hefi nú mógan kaupeyri fyrir oss at leggja."

Jarl mælti: „Þat er vel, en ekki skal þat kaupeyri þinn skerða, en af váru borði skaltu mat eta, þó eru eigi mikil uxalaunin."

Refr mælti: „Þat eina þykki mér at, er þú getr þess."

Nú er Refr með jarli um vetrinn ok verðr allvinsæll, ok váru með honum margir sporgöngumenn.

Ok er váraði, mælti jarl við Ref: „Hvat skal nú at hafast?"

Refr mælti: „Mun nú eigi hægt, þvi at fé skortir nú eigi, at ráðast í víking eða kaupferðir?"

Jarl mælti: „Svá er þat, en til mun ek hlutast enn með þer. Nú skaltu fara suðr til Danmerkr á fund Hrólfs konungs kraka ok færa honum rakkana, því at þeir eru ekki ótíginna manna eign, ok mun enn eigi frá fé verða, ef hann vill þiggja.“

Refr mælti: „Þú skalt ráða, en eigi er mér nú féfátt.“

10. Refr kom til Hrólfs kraka

Nú býst Refr ok siglir til Danmerkr. Hann finnr Hrólf konung ok gengr fyrir hann ok fagnar honum. Konungr spyrr hann, hverr hann væri. Hann kveðst Refr heita.

Konungr svaraði: „Ertu kallaðr Gjafa-Refr?“

Hann svaraði: „Þegit hefi ek gjafir af mönnum ok þó enn gefit stundum.“

Refr mælti. Rakka þessa ina litlu vil ek, herra, gefa yðr með búnaði sínum.“

Konungr mælti ok leit til: „Slíkt eru stórar gersimar, eða hverr gaf þér?“

Refr svaraði: „Ella konungr.“

Hrólfr konungr mælti: „Hvat gaftu honum?“

Refr svaraði: „Gullbaug.“

„Eða hverr gaf þér hann?“

Refr svaraði: „Gautrekr konungr."

„Eða hvat gaftu honum?"

Refr svaraði: „Heinarbrýni."

Hrólfr konungr mælti: „Mikit er um örleik Gautreks konungs, er hann gefr gull við grjóti, en þiggja mun ek rakkana, ok ver með oss."

Refr svaraði: „Aftr skal ek at hausti til Nera jarls, fóstra míns."

Hrólfr konungr svaraði: „Svá má vel vera."

Var hann nú með konungi um hríð. Nú býr Refr skip sitt at hausti. Þá mælti konungr: „Laun hefi ek hugat þér. Skip skaltu af mér þiggja svá sem af Englakonungi, skal þat vera með inum besta farmi ok mönnnum."

Refr mælti: „Hafið mikla þökk fyrir stórmannliga gjöf," ok bjóst síðan.

Hrólfr konungr mælti: „Hér eru gripir tveir, Refr, er þú skalt af mér þiggja, þat er hjálmr ok brynja."

Refr tekr við gripunum. Þeir váru báðir af rauðu gulli gervir, ok skiljast þeir Hrólfr konungr með mikilli blíðu, ok ferr Refr nú til móts við Nera jarl, ok stýrði hann þá tveimr skipum.

Jarl tók vel við honum ok sagði, at enn hafði heldr vaxit féit, - „ok skulu þér allir til mín í vetr, ok eru þó lítil laun fyrir uxann, en eigi hæfir mér at spara orð mín til gagns þér."

Refr svaraði: „Þíns tilstillis nýt ek at öllu þessu."

Ok var Refr þar um vetrinn í góðu yfirlæti ok gerðist frægr maðr.

11. Refr fékk dóttur Gautreks konungs

En um várit spurði jarl Ref: „Hvat skal nú í sumar at hafast?“

Refr svaraði: „Herra, þér skuluð fyrir sjá, en eigi er mér nu fefátt.“

Jarl mælti: „Ek ætla þat satt; nú er ein ferðin sú, er ek vil fyrir þik leggja. Konungr heitir Óláfr ok liggr í hernaði. Hann hefir átta tigu skipa. Hann liggr úti vetr ok varmt sumar á sjó. Hann er inn frægasti herkonungr. Honum skaltu færa hjálm ok brynju, ok ef hann þiggr, þá væntir mik, at hann biði þik kjósa laun fyrir, en þú skalt kjósa at ráða fyrir liði hans hálfan mánuð ok halda þangat, sem þer líkar. En maðr er sá með konungi, er Refnefr heitir. Hann er it mesta illinenni. Hann er ráðgjafi konungs. En þat sé ek trautt, hvárt þar má meira gæfa þín eða tröllskapr hans, en þar mun þó verða til at hætta, hvern veg verðr. Síðan skaltu halda hingat öllu liðinu, ok má þá verða, at ek fá launat þér uxann góða.“

Refr mælti: „Til oft þykkir mér þú hans geta.“ Síðan skildu þeir.

Fór Refr nú at leita Óláfs konungs ok fann hann þar, sem hann lá með skipaflota sínum, ok leggr þegar at konungs skipinu, gengr upp á skipit ok kvaddi konunginn. Óláfr konungr spurði, hverr hann væri. Refr sagði til sín.

Konungr mælti: „Ertu kallaðr Gjafa-Refr?"

Hann svaraði: „Gefit hafa mér stundum göfgir menn, ok ek hefi jafnan gefit nokkut í mót. En hér eru tveir gripir, er ek vil þér gefa; þat er hjálmr ok brynja, því at yðr munu þessir gripir fullvel hæfa."

Konungr mælti: „Hverr gaf þér gersimar þessar, er ek hefi eigi sét slíkar ok at síðr sét, at ek hefi enga spurn af haft, ok hefi ek þó farit víða um lönd?"

Refr svaraði: „Hrólfr konungr kraki gaf mér þessa gripi."

Konungr mælti: „En hvat gaftu honum?"

Refr mælti: „Rakka tvá með gullviðjum, er Ella Englakonungr gaf mér."

„En hvat gaftu Ellu konungi?" sagði Óláfr konungr.

„Gullbaug einn, er Gautrekr konungr gaf mér ok launaði mér fyrir eitt heinarbrýni."

Óláfr konungr mælti: „Mikit er um örleik slíkra konunga, ok berr Gautrekr konungr þó yfir þeira örleik allra, eða hvárt skal ek þiggja þessa gripi, Refnefr, eða eigi?"

Hann svaraði: „Eigi þykki mér ráð, at þú þiggir, ef þú hefir eigi vit til at launa," ok í því þrífr hann gripina ok steypist fyrir borð með.

Refr sér, at skjótt mun hann illa leikinn, ef hann missir gripanna, ok ferr eftir honum, ok er harðr þeira atgangr, ok lýkr svá, at Refr náir brynjunni, en Refnefr hefir hjálminn ok leggst til botns ok tryllist á honum á grunnum niðri, en Refr kemr upp mjök máttfarinn. Þá var þetta kveðit:

„Ráð þykkir mér
Refnefs vera
nokkuru verri
en Neri kenndi,
varp-at sínu
á sæ féi
Gautrekr, er gaf
gullhring Refi."

Óláfr konungr mælti: „Þú ert inn ágætasti maðr."

Refr mælti þá: „Nú vilda ek, at þú þægir þenna grip, sem nú er eftir."

Óláfr konungr mælti: „Ek vil víst þiggja ok kunna nú eigi minni þökk annars en áðr beggja, ok var þat missýni, er ek þá eigi báða í fyrstu. Er þat nú eigi at undrast, þar sem ek hlýdda ills manns ráði, ok kjós þér laun fyrir."

Refr svaraði: „Ek vil ráða fyrir skipum þínum ok liði í einn hálfan mánuð ok halda þangat, sem ek vil."

Konungr mælti: „Kynligt kjör er þetta, en þó skulu skip til reiðu."

Síðan heldu þeir til Gautlands til móts við Nera jarl. Þeir kómu þar síð dags. Refr gerir Nera jarli menn á laun, at hann vill hitta hann. Jarl ferr til fundar við Ref, ok segir hann honum allt um sínar ferðir.

„Nú er þar komit, fóstri," sagði jarl, „at nú er í ráði, hverr giftumaðr þú verðr, því at nú vilda ek koma þér í mægðir við Gautrek konung, at þú fengir dóttur hans."

Refr bað hann einn forsjá at hafa. Jarl mælti: „Nú skaltu, næst er vit finnumst, bregðast eigi ókunnigr við, hvat sem ek mæli, ok andstefna eftir því, sem ég bý í hendr þér."

Síðan reið jarl í burt ok létti eigi sinni ferð, fyrr en hann kom á fund Gautreks konungs. Jarl kom þar um miðnætti ok segir honum, at herr óvígr er kominn í ríki hans, - „ætla þessir menn at taka þik af lífi ok taka undir sik ríkit."

Konungr spyrr: „Hverr er höfðingi fyrir herinum?"

Jarl svaraði: „Sá, er oss mundi eigi þykkja líkligr til, at at engu mundi vilja hafa mín ráð, þat er Refr, fóstri minn."

Konungr mælti: „Þú munt enn miklu við hann ráða, eða mun eigi ráðligra at safna her í móti?"

Jarl mælti: „Ef þér komið engum sættum á við þá, þá þykki mér mikil ván, at þeir geri hér mikit hervirki, áðr þú kemr liði at þér, ok vil ek heldr fara með boðum sæmiligum ok vita, ef sætt tækist með yðr, því at mér þykkir mitt ríki fyrst a forgörðum, er þeir eru þar nær komnir."

Konungr svaraði: „Lengi höfum vér þínum ráðum hlýtt."

„En þat vil ek," sagði jarl, „at þú, konungr, heyrir upp á viðtal várt."

Konungr bað hann því ráða. Síðan fóru þeir við nokkura menn, þar til er þeir nálguðust skipin. Sá konungr, at þeir höfðu fjölda hermanna, ok þótti torvelt í móti at standa.

Jarl mælti ok kallaði af landi á skipamenn: „Hvárt er fóstri minn formaðr hers þessa?"

„Svá er víst," sagði hann.

„Eigi ætlaða ek þat, fóstri, at þú mundir herja á ríki mitt eða svá it sama á ríki Gautreks konungs. Skal nokkut til undanlausnar, at friðr mætti verða? Vil ek þat allt til vinna, at þín sæmd væri þá meiri en áðr, ok þykkist ek vita, at konungr mun svá vilja fyrir sitt efni. Vilda ek, at þú þægir af konungi sæmdir ok létir þá í náðum hans ríki; en ek veit, at mikilþægr muntu at vera, ok er þat eigi undarligt, því at ríkr jarl var móðurfaðir þinn, en faðir þinn öruggr kappi."

Refr svaraði: „Þiggja skal ek góð boð, ef mér eru boðin."

„Veit ek," segir jarl, „at eigi mun þik með litlu mega tryggja. Sé ek, hvar hugr þinn mun á horfa um þetta mál. Þú munt vilja hafa jarlsríki þat, er ek hefi haldit af Gautreki konungi; þar með muntu vilja, at konungr gefi þér dóttur sína."

Refr svaraði: „Sjándi ferr þú, jarl, eftir um þetta, ok þessu mun ek játa, ef konungr vill þetta samþykkja" Jarl mælti til konungs: „Svá sýnist mér sem þat sé ráðligra at taka þessa sætt en vér hættim út lífi váru undir þessa heljarmenn, ok sé eigi ólíkligt, at þeir vinni fyrst ríki þetta, en taki þá dóttur þina at herfangi. Er þat ok it sæmiligasta

at gifta dóttur þina jarlbornum manni, en ek mun leggja til með Ref ráð mín, ok sé hann forstjóri fyrir ríki þínu, ok fari fram vili yðvarr um þetta mál."

Gautrekr konungr svaraði: „Jafnan hefir oss, jarl, vel dugat þín ráð, ok vil ek þína forsjá á hafa. Líst mér ok ofrefli mikit at eiga við her þenna."

Jarl mælti: „Þann veg mun ek nú helst setja ráðit at láta Ref styrkja ríki þitt ok hefja hann til ráðs."

Síðan fór þetta fram með eiðum, ok skildi jarl fyrir allri sætt þeira, ok fór Gautrekr konungr heim.

Refr mælti þá: „Nú hefir þú, Óláfr konungr, veitt mér mikit lið, skaltu nú fara leiðar þinnar, hvert er þér líkar."

Óláfr konungr svaraði: „Vitrir menn hafa hér hlut at átt, sem þér eruð. Siðan sigldi Óláfr konungr á braut.

Ok er flotinn var á bruttu, þá mælti Gautrekr konungr: „Hér hefi ek átt við slæga menn um, en ekki mum ek nú rjúfa eiða mína."

Þá mælti jarl til Refs: „Nú eru þínir menn einir eftir, ok máttu nú sjá, at hverju liði ek hefi þér komit, ok er ráð þetta þér hentiligt. Má vera, at þér sé láunaðr uxinn, ok hefi ek óframar launat þér, því at þú gaft mér alla eigu þína, en ek á stóreignir eftir."

Nú lét Gautrekr konungr búa til veislu, ok gekk nú Refr at eiga Helgu, dóttur Gautreks konungs. Þar með gaf Gautrekr konungr honum jarls nafn, ok þótti inn frægasti at öllum vaskleik, var ok ætt

hans af tígnum mönnum, en faðir hans inn mesti víkingr ok kappi. Refr stýrði þessu jarls ríki ok varð ekki gamall. Neri jarl varð bráðdauðr, ok segir ekki í þessi sögu frá honum lengra. Lét Gautrekr konungr drekka erfi eftir hann. Tók konungr þá heldr at þyngjast fyrir aldrs sakir. Var hann meir ágætr at örleik sínum ok framgöngu, en eigi er þat sagt, at hann væri djúpvitr, en þó var hann vinsæll ok stórgjöfull ok inn hæverskligasti at sjá.

Ok lýkr hér Gjafa-Refs sögu.